

JURYSDYKCJA KRAJOWA

POJĘCIE JURYSDYKCJI

Przez jurysdykcję krajową rozumie się właściwość sądów danego państwa do rozstrzygania sporów z zakresu prawa cywilnego i urzeczywistnienia w tym zakresie norm prawa. Pojęcia jurysdykcji krajowej nie należy utożsamiać z pojęciem właściwości sądu. Mianowicie **właściwość sądu** dotyczy właściwości sądów w danym kraju i posiada wewnątrzpaństwowy co do podziału obowiązków i spraw pomiędzy danymi sądami w tym samym państwie.

Jurysdykcja krajowa umożliwia wyznaczenie granic właściwości sądów jednego państwa w stosunku do właściwości sądów każdego innego państwa. Służy więc ona określeniu zakresu, w jakim sądy krajowe są generalnie powołane do zapewnienia ochrony prawnej w danej kategorii procesu sądowego.

Jurysdykcja krajowa stanowi **bezwzględną przesłankę procesową o charakterze pozytywnym**. Zgodnie z art. 1097 KPC jurysdykcja krajowa istniejąca w chwili wszczęcia postępowania trwa nadal, choćby jej podstawy odpadły w toku postępowania. Sąd nie może uznać, że brak jest jurysdykcji krajowej, jeżeli jej podstawy powstały w toku postępowania (**zasada ciągłości jurysdykcji** – *perpetuatio iurisdictionis*). Sąd bierze pod uwagę z urzędu brak jurysdykcji krajowej w każdym stanie sprawy. W razie stwierdzenia jej braku sąd **odrzuca wniosek lub pozew**, z zastrzeżeniem przepisu art. 1104 § 2 KPC i art. 1105 § 6 KPC (art. 1099 § 1 KPC).

POJĘCIE JURYSDYKCJI C.D.

Ponadto jeśli proces będzie się toczył pomimo braku jurysdykcji krajowej zachodzi nieważność postępowania (art. 1099 § 2 KPC).

Zgodnie z art. 378 § 1 KPC sąd II instancji bierze z urzędu pod uwagę nieważność postępowania, podobnie jak i Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 1 KPC).

SPRAWY NALEŻĄCE DO JURYSDYKCJI KRAJOWEJ

Jurysdykcja krajowa wypływa ze związania danej sprawy z państwem polskim. Elementy tworzące te powiązania to tzw. **łączniki**, które mogą mieć charakter **przedmiotowy** lub **podmiotowy**. Te o charakterze przedmiotowym to np. miejsce położenia rzeczy, miejsce wykonania zobowiązania, miejsce zaistnienia zdarzenia powodującego szkodę. Z kolei te o charakterze podmiotowym to np. łącznik obywatelstwa, miejsca zamieszkania, miejsca pobytu strony (osoba fizyczna) lub miejsca siedziby strony (podmiot niebędący osobą fizyczną).

Sprawy rozpoznawane w procesie należą do jurysdykcji krajowej, jeżeli **pozwany ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu albo siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej** (art. 1103 KPC). W Kodeksie postępowania cywilnego uregulowana została jurysdykcja krajowa w **sprawach małżeńskich** (art. 1103¹ KPC), w **sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi** (art. 1103² KPC), w **sprawach alimentacyjnych i związanych z ustaleniem pochodzenia dziecka** (art. 1103³ KPC), w **sprawach z zakresu prawa pracy** (art. 1103⁴ KPC), w **sprawach ze stosunku ubezpieczenia** (art. 1103⁵ KPC), w **sprawach tzw. konsumenckich** (art. 1103⁶ KPC), w **innych sprawach** (art. 1103⁷ KPC).

JURYSDYKCJA W POSTĘPOWANIU NIEPROCESOWYM

Sprawy o uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu (art. 1106 KPC),

Sprawy o ubezwłasnowolnienie (art. 1106¹ KPC),

Sprawy małżeńskie (art. 1106² KPC),

Sprawy ze stosunku między rodzicami a dziećmi (art. 1106³ KPC),

Sprawy o przysposobienie (art. 1106⁴ KPC),

Sprawy z zakresu opieki i kurateli (art. 1107 KPC),

Sprawy rzeczowe (art. 1107¹ KPC),

Sprawy spadkowe (art. 1108 KPC),

Sprawy z zakresu rejestrów (art. 1109¹ KPC) oraz w innych sprawach.

JURYSDYKCJA – POSTĘPOWANIE EGZEKUCYJNE I ZABEZPIECZAJĄCE

Jurysdykcja krajowa powinna być ustalana również w odniesieniu do **postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego** (art. 1110³ i 1110⁴ KPC).

Przepisy o podstawach jurysdykcji krajowej zawarte we wcześniejszych przepisach dotyczących jurysdykcji krajowej stosuje się odpowiednio w postępowaniu zabezpieczającym.

W postępowaniu zabezpieczającym co do zasady są dopuszczalne tzw. umowy prorogacyjne i derogacyjne – dotyczące jurysdykcji krajowej. Jednakże umowa taka będzie bezskuteczna, jeżeli wyłącza jurysdykcję sądów polskich jedynie w postępowaniu zabezpieczającym (tzn. bez równoczesnego wyłączenia jurysdykcji w zakresie postępowania rozpoznawczego).

JURYSDYKCJA – POSTĘPOWANIE EGZEKUCYJNE I ZABEZPIECZAJĄCE C.D.

W art. 1110⁴ KPC zostały określone podstawy jurysdykcji krajowej w postępowaniu egzekucyjnym. Do wyłącznej jurysdykcji krajowej należą **sprawy egzekucyjne**, jeżeli egzekucja ma być wszczęta lub jest prowadzona w Rzeczypospolitej Polskiej. Rozwiązanie to będzie miało odpowiednie zastosowanie do wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, czyli jurysdykcja krajowa polskich organów do wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia występuje w sytuacji, gdy zabezpieczenie to ma być lub jest wykonywane w Polsce. Ponadto do wyłącznej jurysdykcji krajowej należą sprawy z powództw przeciwegzekucyjnych (art. 840-843 KPC oraz przepisy szczególne), jeżeli egzekucja ma być wszczęta lub jest prowadzona w Rzeczypospolitej Polskiej.

Rodzaje jurysdykcji

```
graph TD; A[Rodzaje jurysdykcji] --> B[wyłączna]; A --> C[fakultatywna (niewyłączna)]; A --> D[konieczna]; A --> E[pośrednia]; A --> F[bezpośrednia];
```

wyłączna

**fakultatywna
(niewyłączna)**

konieczna

pośrednia

bezpośrednia

JURYSDYKCJA WYŁĄCZNA

Przez jurysdykcję wyłączną rozumie się sytuację, w której dana kategoria spraw może być rozpoznana jedynie przez sąd danego państwa z wyłączeniem sądów innego państwa. Musi ona wynikać z konkretnego przepisu prawa. W tym zakresie wskazać więc należy na art. 1103¹ § 2, art. 1103² § 2, art. 1103⁸ § 2, art. 1103⁹, art. 1106¹ § 2, art. 1106⁴ § 3, art. 1107¹, art. 1109¹ § 1 i 2, art. 1110² KPC, dotyczące jurysdykcji wyłącznej.

JURYSDYKCJA NIEWYŁĄCZNA

Jurysdykcja fakultatywna, zwana również niewyłączną, pochodzić może z zainicjowania przez powoda czynności przed polskim sądem lub też z umowy procesowej. Jednakże w takim wypadku właściwość polskiego sądu nie wyłącza właściwości sądu obcego państwa do rozpoznania konkretnej sprawy. Tym samym wystąpić może stan zawisłości danej sprawy za granicą. Jeżeli sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawisła wcześniej przed sądem państwa obcego niż przed sądem polskim, sąd polski **zawiesza postępowanie**. Jednakże **sąd nie zawiesi postępowania**, jeżeli orzeczenie, które ma być wydane przez sąd państwa obcego, nie będzie spełniało przesłanek jego uznania w RP lub wówczas, gdy postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostanie zakończone w rozsądnym terminie (art. 1098 § 1 KPC).

JURYSDYKCJA NIEWYŁĄCZNA C.D.

Po zakończeniu postępowania przed sądem państwa obcego, sąd umarza postępowanie, jeżeli orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu w Rzeczypospolitej Polskiej. W przeciwnym wypadku sąd postanowi podjąć postępowanie (**obligatoryjne podjęcie postępowania z urzędu**).

Z kolei przepis art. 1098 § 3 umożliwia fakultatywne podjęcie zawieszonego postępowania **na wniosek strony**. Będzie to miało miejsce w przypadku, gdy postępowanie przed sądem państwa obcego nie zakończyło się w rozsądnym terminie.

JURYSDYKCJA KONIECZNA

Jurysdykcja konieczna wystąpi w sytuacji, gdy **sprawa wykazuje związek z polskim porządkiem prawnym**, ale brak jest jurysdykcji krajowej polskiego sądu, a ponadto przeprowadzenie postępowania przed sądem lub innym organem państwa obcego nie jest możliwe albo nie można też wymagać jego przeprowadzenia (art. 1099¹ KPC).

Ponadto zgodnie z art. 1099¹ § 2 KPC, razie prawomocnego ustalenia przez sąd, że orzeczenie sądu lub innego organu państwa obcego nie podlega uznaniu w RP, sprawa rozstrzygnięta tym orzeczeniem należy do jurysdykcji krajowej mimo braku podstaw uzasadniających tę jurysdykcję, jeżeli **wykazuje wystarczający związek z polskim porządkiem prawnym**. Okoliczność, iż orzeczenie sądu lub innego organu państwa obcego nie podlega uznaniu w Rzeczypospolitej Polskiej powinna być stwierdzona przy pomocy prawomocnego orzeczenia sądu polskiego.

JURYSDYKCJA POŚREDNIA I BEZPOŚREDNIA

Jurysdykcja bezpośrednia z punktu widzenia polskiego sądu to upoważnienie do rozpoznania i rozstrzygnięcia danych spraw cywilnych, na potrzeby postępowania rozpoznawczego. Zasięg jurysdykcji bezpośredniej określany jest za pomocą łączników jurysdykcyjnych, czyli okoliczności faktycznych, które łączą sprawę z terytorium danego państwa.

Jurysdykcję pośrednią wyróżnia się z kolei na potrzeby uznania lub stwierdzenia wykonalności zagranicznych orzeczeń. Pozwala ona sądowi państwa uznającego na ocenę, czy sąd państwa pochodzenia w momencie wydawania danego orzeczenia, które ma ulec uznaniu, był do tego uprawniony.

UMOWNE OKREŚLENIE WŁAŚCIWOŚCI

W ramach międzynarodowego postępowania cywilnego dopuszcza się, aby strony poprzez umowy procesowe prorogowały jurysdykcję sądów polskich, jak i ją derogowały na rzecz sądu obcego państwa. Zgodnie z art. 1104 KPC strony oznaczonego stosunku prawnego mogą umówić się **na piśmie** o poddanie wynikłych lub mogących wyniknąć z niego spraw o **prawa majątkowe** jurysdykcji sądów polskich.

Poddanie jurysdykcji sądów polskich spraw może nastąpić również przez wdanie się w spór co do istoty sprawy, jeżeli pozwany nie podniesie zarzutu braku jurysdykcji krajowej.

W doktrynie przyjmuje się, że niedopuszczalne jest poddanie wszelkich spraw, jakie mogą między dwiema osobami wyniknąć, jurysdykcji sądów polskich.

Umowy prorogacyjnej nie można zawrzeć w przypadku spraw, które według przepisów prawa polskiego należą do wyłącznej jurysdykcji sądów państwa obcego.

UMOWNE OKREŚLENIE WŁAŚCIWOŚCI C.D.

Przepis art. 1105 KPC reguluje zagadnienie umowy derogacyjnej (*derogatio iurisdictionis*), która wyłącza jurysdykcję sądów polskich.

W zakresie określonym w art. 1110¹ umowa derogacyjna może być stosowana odpowiednio w postępowaniu nieprocesowym. Zgodnie z powołanym artykułem strony oznaczonego stosunku prawnego mogą umówić się **na piśmie** o poddanie jurysdykcji sądów państwa obcego wynikłych lub mogących wyniknąć z niego spraw o **prawa majątkowe**, wyłączając jurysdykcję sądów polskich, **jeżeli umowa taka jest skuteczna według prawa mającego do niej zastosowanie w państwie obcym**.

UMOWNE OKREŚLENIE WŁAŚCIWOŚCI C.D.

Niedopuszczalne jest zawarcie umowy sprawach:

- w zakresie spraw należących do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich,
- z zakresu prawa pracy, **chyba że umowa zostanie zawarta po powstaniu sporu**,
- wynikłych lub mogących wyniknąć z umów zawartych przez konsumenta, który ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej,
- wynikłych lub mogących wyniknąć ze stosunku ubezpieczenia,
- wszelkich spraw, jakie mogą wyniknąć między dwoma podmiotami.

Ponadto umowa derogacyjna jest bezskuteczna, jeżeli wyłącza jurysdykcję sądów polskich w postępowaniu zabezpieczającym (art. 1110³ § 1 KPC).

W art. 1105 § 6 KPC ustawodawca odwołuje się do art. 1104 § 2 KPC, regulacja taka powoduje, że jeżeli strony zawarły umowę derogacyjną, po czym powód wytacza powództwo przed polskim sądem, a pozwany wchodzi w spór co do istoty sprawy, nie podnosząc przy tym zarzutu braku jurysdykcji krajowej, to sprawa zostaje poddana jurysdykcji sądów polskich. W związku z tym sąd nie może odrzucić pozwu lub wniosku przed doręczeniem pozwu stronie pozwanej.

UMOWNE OKREŚLENIE WŁAŚCIWOŚCI C.D.

Zarówno umowa prorogacyjna, jak i derogacyjna powinna być zawarta na piśmie.

Wymóg zachowania formy pisemnej spełniony będzie również wtedy, gdy umowa zamieszczona jest w dokumencie podpisanym przez strony lub w wymienionych między nimi pismach lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumiewania się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść (art. 1105¹ zd. pierwsze). Natomiast w zdaniu drugim powołanego artykułu przewidziano tzw. umowę jurysdykcyjną przez odesłanie. Opiera się ona na powołaniu się przez strony w umowie pisemnej na dokument obejmujący postanowienia co do jurysdykcji krajowej, wymagane zgodnie z art. 1104 lub 1105 KPC. Istotne jest przy tym, aby powołanie było ujęte w sposób, iż postanowienia dotyczące jurysdykcji staną się częścią umowy podstawowej.

ORZECZNICTWO

Kwestia istnienia jurysdykcji krajowej nie może być pozostawiona wyłącznie inicjatywie stron i uczestników postępowania i niewątpliwie powinna być przedmiotem badania i oceny sądu rozstrzygającego sprawę (post. SN z 30 czerwca 2017 r., I CZ 68/17)

Sądowi polskiemu przysługuje jurysdykcja w sprawie z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego o uchylenie wyroku sądu polubownego wydanego w Polsce, gdy możliwość takiego uchylenia przewiduje umowa międzynarodowa, wiążąca państwa, do których należą strony, choćby żaden z łączników wymienionych w art. 1103 KPC jurysdykcji tej nie uzasadnił (post. SN z 27 lipca 1993 r., I CO 23/93).

O istnieniu lub braku jurysdykcji krajowej decyduje w zasadzie moment wszczęcia postępowania lub doręczenia pozwu (art. 1097, art. 1103 pkt 1 KPC). Sąd nie może odrzucić pozwu lub wniosku z powodu braku jurysdykcji krajowej, jeżeli powstała ona w toku postępowania w danej sprawie (post. SN z 28 kwietnia 2005 r., III CK 358/04).